

Yttrande över remiss angående departementspromemorian Omställningsstudiestöd – för flexibilitet, omställningsförmåga och trygghet på arbetsmarknaden (Ds 2021:18) (Fi2018/03478/SFÖ)

Sammanfattning

SLU delar promemorians principiella utgångspunkt att ett studiestöd anpassat för yrkesverksammas förutsättningar är viktigt för att ge reella möjligheter för individer att fort- och vidareutbilda sig på en föränderlig arbetsmarknad.

SLU har höga ambitioner att bidra till det livslånga lärandet genom att fortsätta utveckla utbildningar anpassade till yrkesverksammas behov. Med befintliga resurser är det dock svårt att möta behovet av fort- och vidareutbildning utan att minska på platserna till den grundläggande utbildning som unga studenter och arbetsmarknaden efterfrågar. Permanenta resurser behöver därför tillföras om inte dessa två utbildningsuppdrag ska ställas mot varandra.

SLU anser att bedömningen av om en utbildning stärker en studerandes ställning på arbetsmarknaden ska ha ett tydligt framtidsperspektiv. Att göra en sådan bedömning kräver specifika kunskaper och insikter, och det finns dessutom en risk att man missar möjligheter till helt nya arbetsmarknader. Det har erfarenhetsmässigt visat sig att kombinationer av akademiska kompetenser, som inte varit relevanta på kort sikt, kan vara centrala när nya arbetsmarknader skapas. SLU anser att det bör övervägas om det är meningsfullt och resurseffektivt att omställningsorganisationer gör bedömningar av om en akademisk utbildning stärker den studerandes ställning på arbetsmarknaden.

Synpunkter

SLU lämnar synpunkter på ställningstaganden och förslag som är relevanta för SLU som universitet och därmed anordnare av högskoleutbildning. SLU har inga synpunkter på utformningen av studiestödet eller hur det administreras.

Nya permanenta resurser behövs för att möta behovet av grundläggande utbildning och fort- och vidareutbildning

Flera offentliga utredningar har diskuterat hur universitets och högskolors samlade uppdrag inom utbildningen ska hanteras. Dessa insikter bör tas tillvara:

- Utredningen Högskolans styrning (SOU 2000:82) betonade att när det är stor efterfrågan på högre utbildning blir frågan om vilken typ av utbildning som prioriteras viktig. Utredningen påtalade att sådana prioriteringar måste redovisas öppet av regering och riksdag, och inte bli resultat av teknikaliteter i resurstilldelningen (s.66).
- Utredningen om högskolans utbildningsutbud (SOU 2015:70) konstaterade att högskolan har flera uppdrag (yrkesutbildning, forskarutbildning, fortbildning och vidareutbildning, individuell utveckling). Dessa olika uppdrag måste högskolan balansera. Enligt utredningen är det rimligt att det mest omfattande uppdraget avser examensinriktade program (s. 250).
- Styr- och resursutredningen (SOU 2019:5) påpekade att om andelen högskoleutbildade i befolkningen ska vara lika stor som den är idag behöver volymen examensinriktad utbildning för unga människor öka. Utredningen menade att det behöver diskuteras hur universitet och högskolor ska arbeta för att prioritera fortbildning samtidigt som den examensinriktade utbildningen fortsätter att utvecklas och utökas. Utredningen skriver att om inte uppdragen ska ställas mot varandra behöver resurserna till högskolan öka (s. 247).

SLU:s forskning och utbildning har fokus på grundstenarna för människans existens, såsom rent vatten, uthållig matproduktion, levande landskap, god djuromsorg, hållbara städer och hållbart nyttjande av naturresurserna. Behovet av dessa kompetenser ökar i en framtid med klimatförändringar och en växande befolkning som i allt högre grad lever i urbana miljöer, och där trycket ökar på naturresurserna och miljön. Det gäller såväl för ungdomar som ska nyetablera sig på arbetsmarknaden som för redan yrkesverksamma som behöver fort- och vidareutbilda sig.

SLU har de senaste åren utvecklat sitt programutbud och utökat sin utbildningsvolym. Det har skett efter uttryckliga önskemål från arbetsgivare, men även som en anpassning till studenters efterfrågan. SLU har höga ambitioner att bidra till det livslånga lärandet, vilket bl.a. framgår i universitetets strategi för 2021–2025, och satsar på att utveckla utbildningar som till både innehåll och form är anpassade för att yrkesverksamma ska kunna fort- och vidareutbilda sig. Erfarenheterna från Corona-pandemins distansundervisning kommer att tas tillvara i det arbetet. I sitt budgetunderlag har SLU äskat om ökade medel för att fortsätta dessa satsningar, som alltså inkluderar fort- och vidareutbildning för yrkesverksamma.

Enligt promemorian beräknas den planerade utbyggnaden av högskolan räcka för att täcka det demografiskt motiverade behovet av utbildningsplatser vid införandet av omställningsstudiestödet. Samtidigt påpekas att efterfrågan på högskoleutbildning väntas vara fortsatt hög (s.284), och att en stor del av dem som beräknas få omställningsstudiestöd väntas till högskolestudier (s. 300).

SLU vill tydliggöra att endast en liten del av de satsningar som regeringen gjort 2020 är permanenta. SLU:s uppfattning är att om inte ytterligare permanenta medel tillförs kommer universitetet inte att långsiktigt kunna erbjuda tillräckligt många utbildningsplatser för grundutbildning av unga personer enligt behovet på arbetsmarknaden, och samtidigt erbjuda fort- och vidareutbildning för yrkesverksamma på det sätt som omställningsstudiestödet syftar till. De två utbildningsuppdragen riskerar alltså att ställas mot varandra.

Bedömningen av arbetsmarknadens behov bör ha ett framtidsperspektiv

Utredningen om högskolans utbildningsutbud (SOU 2015:70) konstaterade att högskoleutbildning har olika syften, varav yrkesförberedelse är det viktigaste. Till skillnad från Yrkeshögskolan, vars utbildningar ska ges för en aktuell och specifik arbetsmarknad, är högskoleutbildning långsiktig. Yrkesförberedelsen i högskoleutbildning uppnås givetvis genom ämnesspecifika kunskaper men även genom generiska kunskaper och färdigheter. Detta framgår i beskrivningen av högskoleutbildningens syfte enligt Högskolelagen (1992:1434, 1 kap, 9§) samt i beskrivningarna av mål för olika examina ("kunskap och förståelse", "färdighet och förmåga" samt "värderingsförmåga och förhållningssätt") enligt SLU:s förordning (1993:221, bilaga) respektive Högskoleförordningen (1993:100, bilaga 2).

Enligt promemorians förslag ska omställningsstudiestöd få lämnas för en utbildning som kan antas stärka den studerandes framtida ställning på arbetsmarknaden med beaktande av arbetsmarknadens behov. Den omställningsorganisation till vilken en studerande är knuten ska lämna en bedömning till CSN av om utbildningen stärker den studerandes framtida ställning på arbetsmarknaden med beaktande av arbetsmarknadens behov.

SLU vill påtala att för högskoleutbildning måste en sådan bedömning göras utifrån de kompetenser som behövs på en framtida arbetsmarknad, vilket inte alltid stämmer överens med de behov som finns på arbetsmarknaden "här och nu". Att göra en bedömning av om en högskoleutbildning stärker en studerandes ställning på en framtida arbetsmarknad är en komplex uppgift som kräver specifika kunskaper och insikter.

I många fall är det inte ens möjligt att förutse vilka behov den framtida arbetsmarknaden har eftersom denna kan skapas av studenterna själva. Inom högskoleutbildning finns erfarenheter av detta i exempelvis uppkomsten av den framgångsrika svenska datorspelsindustrin, där kombinationen av teknisk och humanistisk (konst, litteratur och historia) utbildning har varit nödvändig. Det finns alltså också en betydande risk att i bedömningen missa möjligheter till helt nya arbetsmarknader som baserar sig på kombinationer av utbildning som inte är uppenbart relevanta på kort sikt.

SLU anser att man därför bör överväga om det verkligen är meningsfullt och resurseffektivt att omställningsorganisationer gör bedömningar av om en viss högskoleutbildning stärker den studerandes framtida ställning på arbetsmarknaden.

Beslut om detta yttrande har fattats av rektor Maria Knutson Wedel efter föredragning av enhetschef Ingeborg Amnéus.

Maria Knutson Wedel

Ingeborg Amnéus

Kopia för kännedom

Utbildningsnämndens ordförande

jonas.brynhildsen@regeringskansliet.se